

Innspill fra NFU Bærum Lokallag – HP 2019-2022

Et av hovedfunnene i NOU 2016:17 «På lik linje» er at helse- og omsorgstjenestene til personer med utviklingshemming blir utformet på en måte som hindrer selvbestemmelse, inkludering og deltakelse i lokalsamfunnet. Diskrimineringen gjelder på en rekke samfunnsområder, både gjennom direkte forskjellsbehandling og gjennom manglende tilrettelegging. Utviklingshemmede bor ofte samlet i segregerte boformer, og det bygges stadig større enheter. Tjenestene utformes på en standardisert måte, og i form av gruppetilbud.

Dette begrenser utviklingshemmedes valgfrihet og mulighet til å styre egen hverdag. De får ikke velge hvor og med hvem de vil bo. De lever og bor på en måte som medfører økt risiko for å bli utsatt for vold og misbruk. Organisering og gjennomføring av tjenestene undergraver muligheten for privatliv og personvern. Elever med utviklingshemming får ikke opplæring av samme kvalitet som andre, og har ikke tilgang til livslang læring. Utviklingshemmede har ikke samme tilgang til forsvarlige helsetjenester som andre, selv om de utgjør en risikogruppe for å utvikle dårlig helse. Det er gjennomgående en lav kompetanse blant ansatte i tjenestene (NOU 2016:17).

Et landsomfattende tilsyn med tjenestene til utviklingshemmede i 2016 avdekket avvik i nesten 80 prosent av kommunene. Tilsynet gjaldt i hovedsak om mennesker med utviklingshemming fikk tilstrekkelig bistand til å ivareta egenomsorg, bistand til aktivisering, og opplæring i dagliglivets gjøremål. I tillegg undersøkte fylkesmennene om kommunene la til rette for at utviklingshemmede fikk forsvarlige helsetjenester i hjemmet, og tilgang til medisinsk undersøkelse og behandling. I mange kommuner var tjenestene organisert slik at det potensielt kunne få alvorlige konsekvenser for brukernes livskvalitet og helse. Derav den alvorlige tittelen på Helsetilsynets rapport fra 2017: «Det gjelder livet»¹.

De alvorlige funnene som er rapportert har ført til at Regjeringen nå har blitt pålagt å legge frem en ny stortingsmelding for å sikre utviklingshemmede grunnleggende rettigheter på lik linje med andre.

Rådmannens forslag til Handlingsprogram 2019-2022

Med bakgrunn i den beskrevne situasjonen skulle vi ønske at nettopp personer med utviklingshemming ble fremhevet som et satsingsområde i Bærum kommune. Mange er avhengig av hjelp til det meste, hver eneste dag, og gjennom hele livet. Deres livskvalitet er avhengig av kvaliteten i det kommunale tjenestetilbudet. Tilbudet skal være meningsfylt, individuelt tilpasset, helhetlig, forutsigbart, tilstrekkelig, kompetent og trygt («Det gjelder livet», 2017).

I handlingsprogrammet for Bærum kommune 2019-2022 kan vi lese blant annet: At det skal skapes omstilling med kvalitet og bærekraftige tjenester ved hjelp av forebyggende arbeid og tidlig innsats. At det skal legges vekt på økt selvhjulpenhet, mestring og læring, utsatte grupper skal prioriteres. At Bærum skal være en mangfoldig kommune med plass til alle, og at arbeid for inkludering og deltakelse skal prioriteres.

¹

https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/Publikasjoner/rapporter2017/helsetilsynetsrapport4_2017.pdf/

NFU Bærum ser dessverre ikke at det finnes særlige tiltak for å inkludere utviklingshemmede i handlingsprogrammets felles mål og visjoner.

I stedet vil vi påpeke at tjenestene i Bærum utformes på en stadig mer standardisert måte, noe som heller kan bidra til det motsatte i form av «lært hjelpeløshet». Manglende individuell tilpasning i form av pålagte boformer, gruppeavlastning, nettløsninger for handling og levering av storkjøkkenmat er tiltak som nettopp kan hindre selvhjelpenhet, mestring og læring.

Rådmannen vil antagelig hevde at satsing på utviklingshemmede gjøres i form av at det settes av midler til boligbygging (noe kommunen er forpliktet til). Vi ser at det settes av midler, men dessverre legges det opp til at det kun skal bygges store enheter. Dette vil erfaringsmessig virke mot sin hensikt dersom man ønsker å oppnå bedre livsvilkår for utviklingshemmede, og møte de ulike behovene til denne mangfoldige gruppen. Et stort antall ansatte i større og mindre stillinger med varierende grad av opplæring og kjennskap til den enkelte person de skal bistå, medvirker til dette. Rutiner og strukturer i boligen får ofte større betydning jo større enhetene er, på bekostning av selvbestemmelse, mestring og muligheter for å leve et aktivt og meningsfylt liv i eget hjem for personer med utviklingshemming.

Bærums vedtatte norm på minst 8-12 boenheter strider mot CRPD (konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne) blant annet artikkel 19, som Norge ratifiserte i 2013². Det samme gjør andre former for spesialordninger som pålegges deg fordi du har en utviklingshemming (eks. handleordningen kommunen har innført). Disse ordningene gjør at personer med funksjonsnedsettelse ikke har samme valgfrihet som andre innbyggere. I seg selv virker slike løsninger begrensende på aktivitet og deltakelse i samfunnet. Mat fra storkjøkkenen kan kanskje passe eldre, men for utviklingshemmede kan det frata dem muligheten til å lære seg å lage mat.

Bærum kommune vil ikke gi individuelle timebaserte vedtak. Dette forsterker muligheten til å gi tjenester i form av et samlet pakketilbud, hvor få ansatte skal yte tjenester til et stadig større antall beboere i en samlokalisert bolig.

I NFU får vi rapportert at tjenester i større grad bærer grad av «oppbevaring». Fysiske og psykiske helseutfordringer tiltar etter at utviklingshemmede flytter i boliger med kommunale tjenester. Aktiviteter, muligheter for selvbestemmelse og deltakelse begrenses på grunn av for få ansatte, det gis for dårlig opplæring, og det er lite fleksible turnusordninger. Tjenestene organiseres i større grad slik det gjøres for eldre mennesker som bor på institusjon.

NFU Bærum Lokallag har følgende forslag til tiltak:

- 1. Bærum kommune setter av midler for å foreta en kartlegging av hvordan situasjonen er for innbyggere med utviklingshemming (barn, unge og voksne), opp mot de ulike områder hvor det er avdekket stor svikt i NOU 2016:17.**

Et viktig område må være å undersøke hvordan tjenestetilbudet tilrettelegges for at personer med utviklingshemming skal få oppfylt grunnleggende rettigheter, støtte til å utøve selvbestemmelse, sikre deltakelse i samfunnet og ha reelle valgmuligheter i sitt liv.

² <https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/konvensjon-om-rettighetene-til-mennesker-med-nedsatt-funksjonsevne.pdf>

2. I etterkant av en slik kartlegging foreslår vi at Bærum kommune utarbeider en helhetlig plan (i tråd med nasjonale føringer og anbefalinger), og med sikte på å utvikle gode tjenester for personer med utviklingshemming gjennom hele livet.

Et godt eksempel på en kommune som har jobbet systematisk med dette er Sarpsborg kommune³. De har samarbeidet med brukerorganisasjoner og nasjonale fagmiljøer for å utarbeide en helhetlig plan for tjenester i et livsløpsperspektiv for personer med utviklingshemming. Planen tar utgangspunkt i nasjonale styringssignaler og er blant annet basert på funn i NOU 2016:17 og oppfyllelse av CRPD. Planen inneholder konkrete tiltak for tidlig innsats og aktiv deltakelse i eget liv. Det er eksempelvis utarbeidet veiledere for selvbestemmelse og mestring, og deltakelse i hverdags- og samfunnsliv. Utgangspunktet er at kvalitet lønner seg, og personer med utviklingshemming skal sikres støtte til medvirkning og utøvelse av selvbestemmelse. Denne planen er forankret administrativt og politisk for å sikre gjennomføringskraft, og i et tett samarbeid med brukerorganisasjoner hvor alle aktører møtes minst to ganger i året.

3. Videre forslag til Handlingsprogram 2019-2022

- **Målrettede tiltak for å inkludere utviklingshemmede i kommunens målsettinger i HP, selvhjelpenhet, mestring og læring, tidlig innsats.**
- **Kompetanseløft i tjenestene. Opplæring om personer med utviklingshemming generelt, opplæring i menneskerettigheter og CRPD, og en grundigere opplæring i den enkeltes individuelle behov. Normen på tre opplæringsvakter er alt for lite hvis du skal bistå personer med omfattende funksjonsnedsettelse og store kommunikasjonsvansker.**
- **Ha timebaserte individuelle vedtak som følger personen og sikrer nødvendig personlig assistanse**
- **Egen koordinatorfunksjon: må gjelde for alle, også de som bor i samlokaliserte boliger. Øremerkede stillinger til Haug skole.**
- **Variasjon i boligtyper, oppheve standard med minst 8-12. Følge målsettingen om at det skal «sees i henhold til den enkeltes behov» (BIOM 2015). Legge til rette for eie for de som ønsker det. Redusere gjengsleie for omsorgsboliger.**
- **Legge til rette for at flest mulig kan arbeide som førsteprioritet. Hvis ikke mulig, dagsenter med meningsfylt innhold utenfor eget hjem.**
- **Avlastning i gruppe: bare for de som ønsker det. Individuell avlastning skal fungere mest mulig som i en vanlig familie for barnet/ungdommen det gjelder. Barnets beste skal alltid komme først.**
- **Ha en aktiv pårørendepolitikk, støtte, informasjon og opplæring.**
- **Fysisk og psykisk helse, ernæring, kosthold og aktivitet er satsingsområder som bør prioriteres for hele gruppen.**

* * *

Tjenester skal tilpasses det enkelte individs behov, og det kan ikke legges føringer for at du må bo på en spesiell måte for å få de tjenestene du har krav på. Det må være et reelt valg i ulike alternativer. Hvis kommunen skal bestå «institusjonstesten» må den skille

³ <https://www.sarpsborg.com/globalassets/dokumenter/politikk-og-planer/andre-planer/plattform-for-livslange-tjenester.pdf>

mellom bolig og tjenester, som nettopp var det man skulle bort fra når institusjonene ble nedlagt.

Bærum kommune må følge nasjonale føringer på området, og iverksette tiltak som gjør at kommunens politikk på området er i tråd med FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

NFU Bærum vil gjerne bidra i et samarbeid for å oppnå de overordnede målsettingene i Handlingsprogrammet, og jobbe for at alle innbyggere i Bærum får muligheten til å leve gode selvstendige liv på egne premisser.

NFU Bærum Lokallag, 08.11.18

Unni Einerkjær, Sissel Mette Nyberg, Connie Næsborg, Anne Margrethe Tønnesen, Nina Bjørlykke, Hilde Sletten Eriksen og Alette Reinholdt